

Любен Каравелов

Стоян

I

„Земи си жена из своето село, защото познаваш кой я е родил и кои пити са месени от ръцете й“ – казват нашите старци, а старостта е ум и разум...

Аз имах брат, който изпита през своят живот какво лошаво нещо е, когато човек пусне в къщата си чуждо чедо или когато се ожени за чуждо семе. Нека господ учува всякого!

Баща ни беше твърде добър човек. Той ни обичаше, радваше ни се и правеше всичко, щото и да поищеме. Живеехме ние богато и весело, защото баща ни имаше голямо имане. „Синко Стояне – казваше тато на брата ми, – ти си вече, синко, юнак за женене; а юнаците трябва да се поперчат пред момичетата! Искаш ли да ти купя враня коня и синьо седло?... Покажи се и ти малко на нашите момичета! Нека знаят чие си ти семе!... Аз когато бях на твоите години, то и керемидите потрошавах с конските подкови... Всичките момичета ме познаваха“. Тато говори; а Стоян стои пред него и суче мустаките си, чегато иска да каже: „И аз не съм от тебе по-долен!“

Ако извикваше на пътят някой чифутин: „Бугазия, бугазия!“ – то тато го викаше да влезе и казваше ми: „Избери си, Тоте, ново фустанче!“ Рядко се намират такива бащи – нека му е лека пръстта, под която той лежи!

Ходи тато веднъж на Узунджово, настина и разболя се. Една заран той повика брата ми и рече му: „Аз, мой синко, днес или утре ще да умра, слаб съм много... Не оставяй сестра си, намери й добър човек и дай я в добра къща. Ожени се и ти, ала не вземай мома от Тепето... Вземи си българка и въртокъшница, ако искаш да се радваш на дните си“. А в нашият град на Тепето живеят само погърчени българи и всякакви капсамуни. Аз говоря за Пловдив.

II

После смъртта на баща ми Стоян захвана да работи и къща да върти. Ние живеехме в Новата махала; а дюкян имахме в чаршията. Брат ми беше умен и работен човек и затова той можа за две години да увеличи татовото имане. Добро е!

Проживях аз с братя си цели две годинки и нарадвах се на моминството си. Захванах аз да ходя на хорото, захванах да се сбирам с момите и ергените и да се радвам на младостта си; а в Новата махала е весело и добро, защото между назе не живеят ни гърци, ни кръкомани, ни челебии, ни кокони. Избавил ни е господ от подобна шуга! Но ето, че захванаха да ме огледват, захванаха да дохождат в къщата ни сватове: трябва да се помисли и занаят – не може едно момиче да живее довека в бащината си къща! Прати ми господ мъж, какъвто искаше сърцето ми и какъвто желаше душата ми. Хубавец, весел, песнопоец, добър и честен човек беше мой Павле – аз не желая да бъдат и децата ми по-добри от баща си! Заведе ме мой Павле в своята къщица и захванахме ние да живеем като два гълъба, като две ластавици. Никога аз не съм се загрижила за каквото и да е, никога не съм помислила, че има на светът зло и горчивини. Щом престана да се смея, то мой Павле запее:

Че що си са намусило,
мое пиле рано?
Стори добро, позасмей се,
мое пиле рано!

Засмея се, развеселя се и всичкият ден нищо повече се не чуе освен песни и кикотене. Такова е то, когато един петел пее на своето купище!

III

Настана пролет, замириса на зелено, повеяха беломорските ветрове, дойдоха щъркелите и ластавичките, зачуруликаха всякакви пиленца, разцъфтяха се сливите и кайсиите, почервения полето с минзифар и хората захванаха да гледат някак си по-весело. Отидох и аз да се повидя със Стояна и да му побъбра малко нещо. Дойдох. Седи мой Стоян в градинката под сливата и гледа към небето жалостно и боязливо. „Добър ден, брате!“ – му рекох. Скокна мой Стоян уплашено, чегато съм го намерила да краде; после тръгна към мене, позасмя се малко и рече: „Добре дошла!“ Гледам аз, не е вече моят брат онзи, който беше по-преди: призва с мене, а гледа към друго място; смее се, а смехът му не е от сърце... Какво се е с него случило?

Помълчах аз, помълчах, па не можах вече да се утърпя и рекох: „Слушай, брате Стояне! Я кажи ми, защо се ти не ожениш? Аз мисля, че е вече време... Ти не си гръцки ергенин и не трябва да чакаш да ти чукнат четиресетте коледи на вратата. Ожени се, брате!“

– Не мога да намеря момиче, каквото аз искам; а да зема което и да е – не ща – каза Стоян.

– Ти само кажи, че искаш да се задомиш; а момичета ще да се намесят, колкото искаш... Аз мисля, че Рада Къльовичина е добро и хрисимо момиче – казах аз.

– Добра е и хрисима е – отговори Стоян.

– И Марийка Янкова не е за изхвъргане... Хубаво момиченце, работно момиченце! – казах аз.

– Марийка е хубаво момиченце, и работно момиченце – каза и Стоян.

– А Еленка Вельова? Аз мисля, че като Еленка и в Цариград няма.

– Няма – отговори Стоян.

Доядя ме да слушам такива отговори и аз ухапах устната си и рекох: „Да би знаела, че ще да ми отговориш така, както ми ти отговаряш сега, то не бих ти ни говорила“.

Стоян повдигна очите си, погледа ма невесело и рече: „Не сърди се, Тоте, прости ми!... Нещо ми е лошаво...“

– Аз се не сърда, брате; а жално ми е, като те гледам така замислен – казах аз и отидох си.

IV

Отиде мъжът ми по работата си; а аз седя пред вратата на пезулът и шия. Дойде ми на умът Стоян и на сърцето ми стана тежко и невесело. „Или търговските му работи не вървят добре, или друго някое зло се е случило в къщата му“ – си помислих аз и пак захванах да си ръбя... Някой почука на портата. Отворих – влезе Стоян... Обрадвах се аз и помолих го да влезе в къщи.

– Не, Тоте! Не мога аз дълго време да се мая у вас, защото имам работа... Седни и да си поговориме малко... Аз искам да те помоля за нещо си – каза той и погледа надолу като сираче.

– Каква молба? Аз не съм нито господ, нито протосингел, нито пък ага, та да ме молиш! Казвай по-скоро какво искаш да ти направя и аз ще да го направя. Ти знаеш, че аз съм готова и душата си да дам за тебе.

– Огледал съм едно момиче и ще да те пратя да го искаш – каза Стоян и почервеня като божур.

– Ето каква била работата; а аз мислех, че ти ще да ме помолиш да се хвърля в Марица или да стана калугерка. Ако е за такава работа, то аз, преди да я свърша, пристаям да постя четиресет дена и да се храня само с хляб и вода. Казвай кое е онова момиче, което си ти огледал, и аз съм готова да ида и да го искам пеша, ако би то било чак и в Едрене.

Стоян пак наведе главата си, помисли малко и рече: „Не е далече... близо е... Облечи се и иди“...

– Ала ти по-напред трябва да ми кажеш чие е онова момиче, което аз трябва да ида да искам, защото другояче аз твърде лесно мога да вляза в първата къща, на която вратата бъдат отворени.

– Аз искам да взема Теофану Пападати – каза Стоян и погледа ме така чудно, чегато искаше да каже: „Аз зная, че нито ти, нито покойният мой баща не би избрали за мене такава жена; но аз обичам Теофану и трябва да я взема... Дайте ми да поживея и аз по своята воля...“

Замълчах аз, нищо не проговорих... Когато си дойде мъжът ми, то се облякох, вземах елмазените пръстени, елмазеното кръстче и маргаретареният гердан и отидох да угодя на брата си. Тежко е човеку да прави онова, за което мисли, че не е добро; но какво аз можех да направя?

V

Киряк Пападати беше един от погърчените българи, които са готови по-напред да се потурчат, нежели да проговорят българска дума. Страшно ненавиждаше той човек българският род; сто пъти повече обичаше той турците и чифутите, нежели българите. Киряк беше вдовец; имаше две дъщери. Първата – Теофану ѝ беше името – беше вече мома на осемнайсет години, хубавица, гиздосия, тънка и висока, но горделива като чорбаджийка – никому добра и сладка дума не казваше, на всякого гледаше с ненавист и със зло сърце; другата, Катинка, беше на четиринайсет години, луда, перната, шръклеста като дива коза. Да би била аз мъж, то не би ни погледала на тия две момичета – не бяха тия за домакини. Слънцето вече изгрее, хората отидат на работа, даже и пообядват, пчелите си наберат по няколко пъти мед, врабчетата се наядат; а дъщерите на Пападати още се търкалят под юрганите. Хората отиват по къщите си да обядват, слугините носят агнетата от фурните, работниците седнат да пладнуват, а Пападатиевите чеда още са решат, тоалетите си правят. Хората затварят дюкяните си, слънцето захваща да захожда и ходжите се провикват вече по минаретите, а Пападатиевите дъщери сядат на чакмата и гледат кой минува и кой в какво е облечен. За къща ли е такава жена? За пред хора ли е такава майка? Аз никак не мога да разбера как една жена може да седи от утринта до вечерта и да не взема работа в ръцете си! Ако тия кокони през всичкия свой живот ушийт някоя тютюнова кесия или уплетат някой къостек за сахатът на мъжът си, то окрякат всичката махала. Нашите българи казват: „Пловдивската кокона е като кокошка; едно яйце снесе и махалата окряка“ – а това е права истина. И на враговете си не желая такива домакини!

Не ми са харесваше моята бъдеща булка; но когато тя се харесваше на брата ми, когото аз обичах като очите си, то трябваше да се хареса и мене – такъв ти е светът.

„Да беше жив тато, то това нямаше да бъде“ – си помислих аз и потропах на Пападатиевият вратник.

VI

Влязох в одаята и намерих кир Киряка, че седи на кадифеният мин-дерлък и надува чубукът.

– Добър ден – рекох.

– Дал ти бог добро – ми отговори той гръцки. – Минете, та седнете. Що има, що няма? Какво прави Стоян?

– Добре е!

– Добър брат имате... Работи, пести и мисли за черен ден! Ние всеки ден се видваме с него и аз се радвам, като го гледам как се труди – каза Пападати и погледа ми в очите, чегато искаше да прочете в тях защо съм дошла. Усетил се беше.

В това време влезе Теофану, натруфена като кукла, и подаде ми сладко; а по-малката ми донесе кафе. Когато момичетата излязоха пак, то Пападати ме погледа засмяно в очите и рече:

– Аз видя, че ти си дошла за някоя работа, и искам да ми я кажеш.

„Нашите българи не би направили това; тия са срамежливи хора“ – си помислих, па му я изтърсих:

– Аз съм дошла да искам вашето момиче за брата ми Стояна.

Пападати ме погледа пак засмеяно и рече ми полекичка:

– А много ли иска брат ти?

– За това нещо той ми нищо не рече – казах аз.

– Е-е-е-е! Не харесва ми се такъв зет, който не пита много ли прикия има невестата му! Ала нищо, ще се оправя той. Да ти кажа право, аз нямам голямо богатство и затова не мога да дам на момичетата си повече от дванайсет хиляди гроша.

– Аз зная, че Стоян търси не пари, а жена и въртокъщница – казах аз.

– Когато е така, то аз ви давам дума и без да питам дъщеря си. Кажи Стояну, че аз пристаям; а когато пристаям аз, то ще да пристане и тя.

– А аз мисля, че е по-добре да попитам и нея – може тя да го не ще. Когато един човек се жени, то трябва добре да се премисли, защото жетнитбата не е играчка.

Пападати остави чубукът си и излезе.

VII

Боже, какво богатство имаше в къщата на този човек; а той ми каза, че няма голямо богатство! Богатите хора колкото повече богатееят, толкова и по-жадни стават! Не менявам аз мой Павле за всичките сарафи, ако той и да няма големи богатства. „Когато е малко, то е и сладко“ – казват нашите българи.

След малко време Пападати се върна, а след него влезе и Теофану.

– Аз ти вече казах, че дъщеря ми ще да вземе оногова, когото ѝ избира аз сам – каза Пападати и взема пак чубукът си.

– Не ща аз Стояна – каза Теофану и заплака.

– За какво го не щеш? – извика Пападати и погледа към дъщеря си твърде сърдито.

– Във Фелибе има и по-добри от него – каза тя.

– Има по-добри; ала не са за твоите зъби! Аз искам да вземеш Стояна и ще да го вземеш.

– Баялдисала съм за един пльос-вулгарос.

– Мълчи – извика Пападати и тупна с кракът си. – Ако не вземеш Стояна, то ще те изгоня из къщата си и не ща вече и да те видя.

Разбира се, че всичкото това беше само детинска играчка, защото аз твърде добре знаех, че Теофану не само би вземала брата ми на драго сърце, а и краката ми би целунала; но тя искаше да ми докаже, че не обича българете и че ако Стоян иска да бъде щастлив, то той трябва да стане грък. Яд ме беше да гледам тия приструвки и аз извадих из джебът си пръстените и маргаретарът. Когато Теофану видя що ѝ е пратил брат ми, то тя заборава, че той е пальос-вулгарос и захвана да ги разгледва от всяка една страна и да ги мери на пръстите си и на шията си.

– Кажу Стефану (прекръстиха Стояна на Стефан – гръцки работи) да дойде сам и да ме иска, защото у нас е така... Кажу му да дойде надвечер... Аз да ида да се облека...

– Младост! – каза Пападати и въздъхна.

VIII

Направихме богата сватба: но тая сватба беше гръцка; тя никак не приличаше на сватба. Ни калини, ни девери, ни годежи, ни запиви – гръцка работа! Но всичкото това още не е нищо...

Най-напред аз ходих у Стоянови почти всеки ден и радвах се, като гледах, че тия живеят мирно и съгласно. Може да са напразни моите страховете, си мислех аз и утешавах се.

И така вървеше след денят ден, след месеца месец; настана и есен; а между назе си стои всичко мирно, всичко отива добре. На свети Димитър Стоян ни повика да идеме у него на гости. Отидохме. Дошли бяха и няколко гръцки семейства, роднини на Пападати; а из Стояновите роднини само аз и мъжът ми. Забележих аз, че снаха ми ме посрещна студено и чегато ѝ беше криво, че сме дошли и ние. Със своите роднини говори, смее се, приказва им; а мене не ще ни да погледа! „Може аз да съм я с нещо оскърбила?“ – си помислих аз. Захванаха да говорят за владишкият дякон и да го разхвалят, че той бил хубавец, образован, песнопоец и много друго; а аз казах, че владишките дякони трябва да си гледат черковите и да не ходят по махалите да закачат жените и момичетата.

Не зная от какво, но тия мои думи влязоха като остър нож в сърцето на моята снаха и тя ме изгледа така, както гледаш най-първият си душманин. Аз и сама чух как тя пошепна на друга една кокона: „Българската глава и в Атина ще да си остане празна. Иди ги и просвещавай тия хора!“ После това ние проседяхме у брата си цял ден; но нито снаха ми, нито другите кокони желяеха вече да говорят с мене и аз трябваше да седя и да мълча.

IX

Захванах рядко да ходя у Стоянови; а най-после и съвсем престанах да ходя. А и защо ще да ходя? За какви радости ще да ходя? Снаха ми из ден на ден ставаше към мене по-студена и по-сърдита! Нека я... По-добре да седя дома си и да си гледам своето огнище. Нека само Стояну бъде добре, а мене... По-добре би било да живеехме всички дружно и весело, по-добре би било да се радвахме един другиму и да живеехме душа с душа; но... Добро би било! Твоето сърце и твоята душа искат радости, искат братска любов, искат да се радват и на тревицата, и на дървенцата, и на пиленцата, и на божиите хорица; а хората мислят да те ухапят. По-добре е човеку да седи в градинката си и да се разговаря с дървенцата, защото само тия дървенца не му са неприятели! Расте си дървенцето и напминава ти твоите млади годиници и твоите детински радости – и то е било едно време малко като тебе; но то зеленее и сега; а ти? Зеленаей, мило дървенце, зеленаей и расти още по-високо! Я погледайте как утешително шумят шумките му!

X

Най-напред снаха ми живееше съгласно барем с брата ми; но скоро и това съгласие се свърши. Захванали да дохождат в къщата им всякакви кокони, всякакви развалени кирии и размътили й умът. Захванала и тя да ходи по махалите и по цял ден да се не прибира дома. Всичкият ден по гости, по чаршията и по безистените за нови дрехи, всичкият ден без работа! А ако седи дома си, то се кити дори до пладне и маже се с всякакви помии: всичко, щото намери, и нужно, и ненужно, окачва на главата си, чегато главата ѝ е бакалска кукерица. Всеки ден, всеки час, всяка минута иска пари от Стояна; а Стоян, като дете, изважда кесията си и брои ѝ, колкото тя и да поиска.

– Дай ми от ония пари, които ти донесох от баща си – казваше тя всеки ден; а бащините ѝ пари и за сватбата не стигнаха. – Аз ще да си уший кадифен фустан, защото си е ушила и Тодарица – казваше тя.

– Уший си.

– Аз днес ще да ида на гости у Боюклийци.

– Ти би по-добре направила, ако да поседеше дома и ако да поразгледаше що правят слугините... Тъй се къща не върти! Хората ще да захванат да ни се смеят... Лулчовица ми рече завчера, че нашите слуги са станали бакали и продават по махалата и масло, и сирене – рекъл Стоян.

Като скокне моята снаха, като викне, като заплаче. „А що търсиш ти, казва, у Лулчовичини? Зная аз защо ти ходиш у тях... Лулчовица е твоята първа любовница... Боже, кой дявол ме е накарал да взема българин! Чуеш ли, аз не съм българка и не ще да живея като слугиня. Ако си искал слугиня, то би трябвало да вземеш жена из Паничерето. Не ща аз да работя. Боюклийката ми каза вече защо ти ходиш у Лулчевичини... Аз всичко зная.“

– Не ща аз да ходиш у Боюклийци – рекъл Стоян, – тия са развалени и развратни хора. Не ходи ти в тая къща!

– Ще ида, ще ходя, всеки ден ще ходя – казала снахата ми и отишла.

Боюклийката беше една такава развратна жена, каквито рядко се намират и на Фенер. В нейната къща пловдивските кокони си търсеха мъже; а владишките дякони – жени. Ходеха у нея и турци, и цигани.

XI

Из ден на ден снаха ми захвана да става по-лошава, по-развратна и по-непослушна. Щом Стоян излезе и иде по работата си, то тя се накити като царица и тръгне да ходи по махалите... До ушите ми дойдоха гласове, че тя се била запознала с владишкият дякон и правила с него всякакви маскаралъци. „А какво гледа Стоян? – си помислих аз. – Моят брат трябва или да е обезумял, или нищо да не види. Ослепила го е тая зъмя усойница“. Не можах вече да търпя и една неделя се събрах и отидох да видя брата си и да му разкажа що се говори за жената му. Влязох и гледам. Седи Стоян на мендерлъкът бледен, невесел и замислен.

– Добър ден, брате! – му рекох аз.

– Добре дошла, сестро! – ми каза той и погледа ме в очите така, чегато искаше от мене помощ.

– Отдавна не съм те видяла и дойдох да те видя здрав ли си.

– Не ти би трябвало да дойдеш при мене, а аз при тебе... Прости ме, Тоте, че съм забравила и тебе заради нея... Всичко, всичко бях забравил... Забравил бях бащината си воля, забравил бях роднините си, забравил бях майчините си кости, забравил бях и сам себе си; а тя... Тежко ми е, сестро, жално ми е! Аз съм я обичал като очите си; а тя ме е променила за един фанариотски чапкънин, за един пашовски оланнин! Имането си аз разсипах за нея, здравето си изгубих... Ала не, Стоян не е фанариотин, Стоян не е от ония хора, които прощават и които забравят онова зло, което сте им направили!... Моята чест и моето име никой не смее да погази, защото аз съм се родил от честни родители... Тежко ономува, който настъпи честта ми!

– А ти, брате, не мълчи, а посъди я, покарай ю се, поуплаши я... Затвори я и не пушай я; а то хората ще да захванат да ти се смеят и в очите! – казах аз.

– И карах й се, и плаших я – нищо не помага. Види се, че е такъв моят късмет! Аз й кажа да седи дома, а тя тръгне да ходи по махалата от заранта до вечерта; аз й кажа да иде нейде, а тя седи по цял ден в някои къоше и плаче; аз й кажа, че не ща да ми дохожда Боюклийката в къщата, а тя праща да я вика!... Не зная вече и що да правя. Горчив е моят живот!

– Аз не мога да разбера какъв си ти мъж, когато позволяваш на жената си да прави с тебе, што то тя и да поиска? Да ти кажа право, аз не

окривявам толкова нея, колкото окривявам тебе – ти си мъж.

– Нищо не помага – рече Стоян и наведе си главата като човек, който не намира в нищо утешение.

XII

Влезе моята снаха набелена, начервенена и облечена като павун; а след нея вървят две жени, из които едната беше Боюклийката. Когато Стоян погледа на своята жена, то лицето му стана още по-бледно, а очите му засветиха като две звезди на небето.

– Добър ден, Стоене! Какво си се пак ти така начумерил? – рече Боюклийката.

– Българска работа! – отговори снахата ми. – Тия хора са научени да живеят като диви, а земат за жени гъркини!...

– В сегашните времена е срамота да бяга човек от хората и да се крие по дупките – каза Боюклийката. – Моят мъж ми позволява да правя всичко, щото и да пожелае. Аз за нищо го не питам...

– Затова е и прокопцал! – каза Стоян.

– А що му е? – извика Боюклийката. – Нашата къща е позната всякому. Всичкият град ни знае. Моят мъж ходи и у Рушид бея, и у Кьороглу... Всичките големци са му приятели.

– Негови или твои? – каза Стоян.

Боюклийката се усети какво иска да каже Стоян с тия думи и затова се разсърди и рече:

– Благодари бога, че си намерил такава кротка и послушна жена, каквата е кокона Теофану, защото, ако би била аз на нейното място, то ти отдавна вече би оплакал дните си...

– Вярвам – отговори Стоян.

– Хориятис, палъос-вулгарос! – извика Боюклийката и позеленя като маточина. – С такъв мъж и лудата жена не би можала да живее. Ако би кокона Теофану била умна жена, то тя би трябвало отдавна вече да те напусне.

– Вън!... – извика Стоян и тялото му затрепера като от треска. – Да не си стъпила още веднъж в дворът ми, че ти строшавам краката. Чуеш ли? Ха вън!...

Снаха ми искаше да защити своята приятелка; но когато погледа на Стояновото лице, то отстъпи назад и побледня като платно – уплаши се.

– Аз не съм дошла за тебе, а за кокона Теофану – каза Боюклийката.

– Кокона Теофану е моя жена и аз ща да я накарам да обича това, щото обичам и аз, и да ненавижда онова, щото ненавиждам и аз. Остави

къщата ми и иди по дяволите или ще да ме накараш да направя това, щото досега никой не е направил. Пилей се оттук!...

– Ако ти изгониш моите гости, то и аз ще да изгоня сестра ти – рече снаха ми и погледа ме като сърдита котка.

– Да изгониш сестра ми! Хайде изгони я, да видя аз как ще да я изгониш – каза Стоян и позасмя се, но неговият смях приличаше на светкавицата.

– Аз зная, че сестра ти те учи що да правиш и що да говориш – рече снаха ми.

– Добре би аз направил, ако да слушах сестра си; но...

Влезе владишкият Евстатий и прекъсна разговорът ни.

XIII

Отец Евстатий приличаше във всяко едно отношение на своите братя фанариоти: развратен, пиан, безсъвестен, лъжец и т.н. Никакъв срам нямаше той капасъзин. Аз познавах много хорица из Пловдив, които бяха провикале „юре-варе“ от този злодеец: закачаше жените и момичетата, намигаше им в черковата; щипеше ги в онова време, когато ходеше из черковата с кандилката; ходеше нощя по кавенетата, дето играя кючечи и циганки... Аз мисля, че такъв развратен човек рядко можеше да се намери на този свят.

Влезе той в одаята, приближи се до жените, поздрави ги; а после вече се обърна към Стояна и рече:

– А ти, кир Стоене, все дома седиш, като да си калугерин.

– Не казвай като калугерин; а кажи, като честен човек, защото калугерите са днес заборабили вече и за бога, и за срам, и за чест, и за почтение... Я погледай ти на себе си и виж на кого си заприличал!... И келешите по кавенетата имат повече честност, нежели ти. Вън из къщата ми, вън отпред очите ми, вонящо куче! Да не съм аз Стоян, а мокра кокошка, ако ти не строша главата като на котка. Вън!...

– Мъжът ми е полудял... – каза моята прокопцана снаха.

– Вежете го и заведете го в черковната темница – каза Боюклийката.

– Оставете ме на мира и не навождайте ме на грях... – каза Стоян и посочи с пръст към вратата.

– Боже, защо съм била дотолкова нещастна и вземала съм този луд българин! По-добре би било да съм вземала някой циганин или някой турчин... Срам ме е с него и пред хора да изляза – каза снаха ми.

– Истина е било по-добре да не си ме знаела и да не съм те знаел – отговори Стоян сърдито.

– А вие се напуснете – рече отец Евстатий. – Владиката ще да ви разреши. Ако искате, то аз ще да поговоря за вас с владиката.

– Поговори – каза Теофану.

– Поговори – повтори Боюклийката.

Стоян повече нищо не проговори; но по лицето му се видеше, че е намислил да направи нещо не твърде добро. Най-после Боюклийката и дяконът си отидоха и ние останахме сами.

XIV

Дълго време седеше Стоян и мълчеше; а моята снаха стоеше, гледаше из прозорецът и плачеше.

– Теофану! – проговори Стоян тихо и печално.

– Що е? – отговори тя.

– Ела тука и послушай ме какво ще да ти кажа.

– Аз слушам и оттук.

– Ти си днес моя жена и аз имам пълно право да правя с тебе, щото ща. Чуеш ли? Каж ми ти: обичаш ли ме барем малко, или не?... Ти твърде добре знаеш колко съм те аз обичал...

– Не трябва ми твоето обичане... Аз те не обичам, аз ще да те напусна, аз ще да кажа на владиката, че ти ме мъчиш по цял ден...

– Насила обич не бива – рече Стоян и поклати главата си. – Ако ние да живееме и за нататък така, както сме живели в последните шест месеца, то и аз мисля, все е най-добре да се напуснеме! Не ща аз да храня любовницата на владишкият дякон, не ща аз да бъда пезевентин на пловдивските чапкъни...

– Ще да ме храниш... Чуеш ли? Ще да ме храниш, защото съм ти жена, защото съм венчана с тебе. Аз ще да бъда дяконова любовница, а ти ще да ме храниш...

– Ще да видиме – рече Стоян, а из очите му потекоха сълзи.

Снаха ми захвана да се облича.

– Накъде пак? – извика Стоян страшно.

– У Боюкликата, при дяконът – отговори тя.

– Твоят крак няма да стъпи повече у Боюклийци – рече Стоян.

– Ще ида – повтори тя...

И отиде.

XV

Върнах се аз дома си и цяла нощ не можах да затворя очите си – сърцето ми предчувствуваше нещо недобро. Утринта рано някой потропа на вратникът и Павле отиде да отговори. Влезе Стоян.

– Що си пък ти така подранил? – попита Павле.

– Аз убих жената си – отговори Стоян.

Ние се измъкнахме назад и гледахме го като подивели, като метилкови овце.

– Що ме гледате така зачудено? – попита Стоян. Не можах вече да търпя и убих я...

Погледах аз по-внимателно на брата си и изведнъж разбрах, че той говори истина. Стоян в онова време беше измъчен, бледен и полуубиен; лицето му се беше съвсем променило и на челото му чегато беше написано: „Добре ли съм направил, или лошаво, но работата е вече свършена“.

– Какво си направил бре, брате! – рече Павле уплашено. – Ти сега трябва да бягаш нанякъде, защото турците ще да те потърсят и ще да те затворят.

– Нека ме затворят – отговори той спокойно.

– Бягай, ти казвам.

– Не ща аз да бягам. Защо да бягам?

Скоро градските сеймени потърсиха брат ми, хванаха го и затвори-ха го. След един час всичият град вече знаеше, че Стоян е убиец; но никой не знаеше, че от неговите ръце е погинала не само жената му, а и любовникът ѝ. Най-напред Стоян убил жената си, а после отишел при дяконът и убил и него. За второто убийство ние узнахме чак после обяд, защото Стоян беше заключил одаята, в която беше убиен дяконът и вземал беше ключът със себе си. Кой го знае защо е направил това!

Всеки вече знае какво е турското правосъдие. Кадиите и мюфтиите изтръсиха Стояновите джобове; а после решиха, че той не е крив, защото е защищал честта си – и след половина година го пуснаха. Но каква полза излезе и от това? Стоян вече не беше човек. Дълго време той болува, не ядеше, не пиеше и успокои се... Както здравето му и животът му отидоха за нищо и за никакво, така също отиде и имането му. Кадиите го изпоядоха.

КРАЙ

Разказът „Стоян“ е публикуван във в. „Свобода“ г. II, бр. 32–34, 21 януари – 5 февруари 1872 г.

Източник: Словото

Набиране: Мирослава Фъндъкова

Ползван източник: Любен Каравелов, Събрани съчинения, том 2, „Български писател“, С. 1965.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/4145>]